

A faktív/nonfaktív igék és a mondat információs szerkezete

Kiparsky&Kiparsky(1971) óta ismert, hogy az alárendelt tagmondatok szemantikáján kívül szintaktikai tulajdonságaikat is meghatározza az, hogy a főige faktív vagy nonfaktív. Bár sokáig az volt az uralkodó nézet, hogy ez a szintaktikai különbség abban rejlik, hogy a főige komplementuma egy CP (a nonfaktív igék esetében) vagy egy annál nagyobb egység (a faktív igéknél), az elmúlt évek során számos szerző érvelt amellett, hogy (contra Kiparsky-ék) valójában a nonfaktív igék azok, amelyek komplexebb struktúrát vonzanak (deCuba(2005), McCloskey(2004), Haegeman(2005)). DeCuba&Ürögdi(2001) kitérnek arra is, hogy a magyar alárendelt mondat látványos bizonyítékot szolgáltat – érvelésük szerint az (1) példában megjelenő *azt* névmási elem arra mutat, hogy a nonfaktív ige nem egy egyszerű CP-t vonz, hanem egy funkcionális projekcióba ágyazott CP-t, amelynek a feje az *azt* – mivel ez a funkcionális szerkezet a faktív igék komplementumából hiányzik, nem jelenik meg a névmás:

(1) *Azt hiszem/mondta/stb., (hogy) esni fog holnap.*

(2) *Sajnálom/Tudom/stb., hogy esni fog holnap.*

Bár ez a tény szépen illeszkedik más nyelvekből vett, ugyanilyen irányba mutató példákkal (pl. hogy csak a nonfaktív igék alatt létezik V2-mozgatás a svédben vagy negatív preposing az angolban, stb.), a helyzet mégsem ennyire egyszerű. Először is, faktív igék előtt is állhat *azt*, amennyiben a komplementum kontrasztív fókusz értelmezésű v.ö. (3) és (4):

(3) a. *Azt mondtad, (hogy) esni fog holnap.*

b. *AZT mondtad, hogy esni fog holnap (nem azt hogy havazni)!*

(4) a. **Azt sajnálom, (hogy) esni fog holnap.*

b. *AZT sajnálom, hogy esni fog holnap (nem azt, hogy hideg lesz)!*

Míg a (3) példa alatti alárendelt mondat kontrasztív értelmezése nem kötelező, addig a (4a) példa nem grammatikus – csak akkor, ha kontrasztív fókuszt adunk a CP-nek (4b). A (4b)-típusú mondatok problematikussá teszik azt a nézetet (ld. pl. deCuba(2005)), hogy az *azt* megjelenése egyszerűen a mátrix ige szelekciós tulajdonságaiból (és tágabb értelemben, az ige szemantikai osztályából) következne. Másrészt, a probléma fonákja is fennáll: a nonfaktív igék is előfordulhatnak *azt* nélkül – igaz, megintcsak megváltozik a mondat értelmezése:

(5) *Mondta, hogy esni fog holnap (de nem hallgattam rá és nem hoztam ernyőt).*

(6) *Nem hiszem, hogy esni fog holnap.*

Előadásomban megkísérlem a fenti tényeket összehangolni azzal az alapvető elképzeléssel, hogy a nonfaktív igék általában komplexebb struktúrát vonzanak. Bemutatom, hogy a releváns paraméter nem a mátrix ige szemantikai osztálya, hanem az alárendelt mondat információs szerkezeti helye – azaz, hogy az alárendelt mondat kontextuálisan adott információt vagy új információt képvisel-e. Míg a nonfaktív igék komplementuma általában új információt hordoz és ezért igemódosítóként, azaz másodlagos predikátumként a főmondat lehangsúlyosabb helyére kell kerülnie az *azt* által (ily módon kapva információs fókusz értelmezést), addig a faktív igék köztudottan előfeltételezik a komplementumukat, ezért a fő állítás a mátrix igében található. Az *azt* eszerint valóban az alárendelt CP-t domináló funkcionális projekcióban jön létre – azonban ez a funkcionális projekció nem a nonfaktív igékkel áll összefüggésben, hanem minden predikatív frázist dominál (ld. még Ürögdi(2006) a névszói predikátumokról). Amikor a nonfaktív ige komplementuma nem tartalmazza ezt a funkcionális réteget (pl. (5) vagy (6), ahol a főállítás a mátrix ige illetve a negáció), az alárendelt CP-t régi információként értelmezzük. Végül kitérek arra is, hogy a *hogy* kötőszó elhagyhatósága összefügg a funkcionális projekció megjelenésével: ha a CP közvetlenül az ige után van alárendelve, az ige a C fejnek adja ki az (absztrakt) tárgyesetet és ezért a kötőszó megjelenése kötelező – amikor a funkcionális fej (*azt*) jelen van, a *hogy* elhagyhatóvá válik.